

ne bi i „zbijsko gospodstvo“, prevladavanje, ovladavanje i oblikovanje „prirodnih sila“ i tako dalje moglo počivati na tlu i temelju (Grund und Boden) neke „mitologije“ = „pučke fantazije“, i tako dalje? Kakav je temelj moderne umjetnosti za razliku od egipatske, grčke i tako dalje umjetnosti? Zar Marx sam, više od svih drugih zapadnjačkih mislilaca zaslužen za povijesno mišljenje, *ne tretira povijesno* to „zbijsko gospodstvo“ nad prirodnim silama, pa stoga mora stajati u obzoru prosvjetiteljsko-pozitivističkog lučenja znanosti-tehnike od mita? Ili možda, što je zaista na djelu — njegova „viša djelatnost“ (höhere Tätigkeit, usporedi Grundrisse . . . , str. 599) = schöpferische Wissenschaft (ibid.) u svom totalitetu u sebi sadrži, kao „ukinute“ i realizirane „momente“ umjetnosti, religije u užem smislu i filozofije, i sama realizirana u znanostima i dajući im znanstvenost, jest „akumulirano“ znanje društva o sebi i za sebe (str. 600) — samosvjesni „društveni rad“ (597), u kojem se ukida rad pojedinaca (ibid.), jedinstvo mišljenja i bitka, potvrđivanje „rodne svijesti“ u „rodnom bitku“ (MEW Ergänzungsband, Erster Teil, str. 539)? Ovako totalno shvaćena znanost ima svoj historijsko-filozofijski analogon jedino u Hegelovom apsolutnom duhu, s tom razlikom što se u njoj sabiru „ukinuti“ momenti i subjektivnog i objektiv-

---

Ästhetik, Aufbau, Berlin, 1954, str. 217. do 285. Kako je „sadržaj mita misao“ (Hegel, Geschichte d. Philosophie, S. W., 17, str. 120) dan je motiv *odnosa* „naivnog“, „djetinjastog“ osjetilnog prikazivanja ideje, u fantazijskom predstavljanju prirode i duha, *spram* „istinske forme ideje“ = „misli“ (Hegel, Einleitung in die Geschichte der Philosophie“, ed. Hoffmeister, F. Meiner, Hamburg 1959, str. 205), a time i spram suvremene znanosti i tehnike, kako ih Marx vidi. Usporedi i *F. Th. Vischer*, Kritische Gänge, 5. sv., str. 399, 2. izd.: „... svaki napredak kulture je smrtni stupaj (Tritt) na cvjetove koji su procvatili na tlu naivno lijepoga“ (vidi uvod *W. Oelmüllera* za *F. Th. Vischera*, Über das Erhabene und Komische etc, Suhrkamp, Frankfurt a. M. 1967, str. 24).